

Ο ρόλος της Ιταλίας στη γιουγκοσλαβική κρίση

Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας δεν αιφνιδίασε την Ιταλική διπλωματία. Ήδη από το 1989, πριν ακόμη καταρρεύσει το Τείχος του Βερολίνου, η Ρώμη είχε ενεργοποιηθεί στα ανατολικά σύνορά της με δυο πρωτοβουλίες που εντάσσονταν στα πλαίσια της περιφερειακής συνεργασίας. Πρόκειται για τη μέθοδο παρέμβασης, που επεξεργάστηκε το ιταλικό υπουργείο Εξωτερικών όταν επανεργοποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80, μετά από τον λήθαργο της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου.

Οι λόγοι που οδήγησαν την ιταλική διπλωματία να υιοθετήσει τη μέθοδο της περιφερειακής συνεργασίας ήταν οι ίδιοι που είχαν οδηγήσει πολλούς στη δεκαετία του '60 και του '70 να μιλήσουν για ανυπαρξία ιταλικής εξωτερικής πολιτικής. Ήταν δηλαδή η πλήρης εξουσιοδότηση προς την Ουάσιγκτον να χειριστεί τα θέματα εξωτερικής πολιτικής από μέρους του κυβερνώντος μπλοκ εξουσίας και κυρίως της χριστιανοδημοκρατίας, που μέχρι το 1987 ήλεγχε το μέγαρο Φαρνεζίνα, την έδρα του ιταλικού υπουργείου Εξωτερικών.

Έτσι, ενώ οι πρώτες υποτυπώδεις βάσεις της στρατηγικής της περιφερειακής συνεργασίας ετέθησαν από τον χριστιανοδημοκράτη Τζούλιο Αντρεόττι, υπουργό Εξωτερικών ήδη από την πρώτη κυβέρνηση Κράζι το 1983, ήταν ο σοσιαλιστής Τζάννι Ντε Μικέλις που την προώθησε και την έθεσε στο επίκεντρο της ιταλικής εξωτερικής πολιτικής. Στην αντίληψη του Ντε Μικέλις, πρόκειται για μια προσπάθεια να εντοπιστούν τα επί μέρους «κοιλώματα» στην «μεγάλη ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική» (ΕΟΚ, ΔΑΣΕ, ΝΑΤΟ, κ.ά.), μέσα στα οποία μπορούν να ενταχθούν με τρόπο «άτυπο» και «μη δεσμευτικό» τα περιφερειακά προβλήματα κι αιτήματα για συνεργασία. Η περιφερειακή συνεργασία, για τον Ντε Μικέλις, όχι μόνο δεν έρχεται σε αντίθεση με τα μεγάλα θεσμικά διπλωματικά πλαίσια, αλλά απεναντίας τα υποβοηθά: προσφέρει σε αυτά ένα επικρόσθετο βήμα και, σε ό,τι αφορά την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, «διευρύνει σταδιακά το κοινοτικό πλαίσιο», ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του Ανατολικού Μπλοκ.

Η αντίληψη αυτή δεν έγινε εύκολα αποδεκτή ούτε στην Ιταλία, όπου ο Τύπος και η

κοινή γνώμη αντιμετώπισαν με χλευασμό ορισμένες εκφράσεις του σοσιαλιστή υπουργού Εξωτερικών για διπλωματικές πρωτοβουλίες «με μεταβλητή γεωμετρία»! Ο χλευασμός όμως μετατράπηκε σε ενδιαφέρον όταν το χειμώνα του 1989 μπήκαν στη Βενετία (εκλογική περιφέρεια του Ντε Μικέλις) τα θεμέλια για την «τετραγωνική» πρωτοβουλία.

Οι πρώτοι συμμετέχοντες, εκτός από την Ιταλία, ήταν η Αυστρία, η Γιουγκοσλαβία κι η Ουγγαρία. Η ίδια η σύνθεση αυτή δείχνει πως η «Τετραγωνική» είχε ένα μάλλον ομοιογενή χαρακτήρα, όχι μόνο από γεωγραφική, αλλά και από πολιτική άποψη: πέρα από τη Ρώμη και τη Βιέννη, που αντιπροσώπευαν τη δυτική συνιστώσα της πρωτοβουλίας, και η Βουδαπέστη και το Βελιγράδι είχαν από καιρό διαφοροποιήσει τη στάση τους σε σχέση με τα υπόλοιπα ανατολικά καθεστάτα κι αναζητούσαν νέου τύπου σχέσεις με τη Δύση. Τότε ο Ντε Μικέλις είχε εύστοχα μιλήσει για «Ανατολική Ευρώπη των δυο ταχυτήτων».

Μέσα σε λίγους μήνες όμως οι δυο ταχύτητες κατέρρευσαν, μαζί με τα καθεστάτα υπαρκτού σοσιαλισμού: πριν λήξει εκείνη η χρονιά η πρωτοβουλία διευρύνθηκε και με την ένταξη της Τσεχοσλοβακίας μετατράπηκε σε «Πενταγωνική».

Η πρώτη συνάντηση κορυφής σε επίπεδο υπουργών Εξωτερικών της «Πενταγωνικής» πραγματοποιήθηκε, πάντα στη Βενετία, στις 31 Ιουλίου - 1 Αυγούστου 1990. Στη συνάντηση αυτή καθορίστηκαν καλύτερα και τα πλαίσια της πρωτοβουλίας: αποφασίστηκε πως επρόκειτο για «ενδιάμεση μορφή περιφερειακής συνένωσης γύρω από τους μεγάλους άξονες της ανάπτυξης, όπως το ενεργειακό, τις μεταφορές, τις τηλεπικοινωνίες, το περιβάλλον, τις υπηρεσίες, τα πολιτιστικά». Ο ίδιος ο Ντε Μικέλις δήλωσε πως η «Πενταγωνική» «φιλοδοξεί να αποτελέσει ιδεώδη γέφυρα ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση».

Ταυτόχρονα και παράλληλα με τους υπουργούς Εξωτερικών, πραγματοποιήθηκε, επίσης στην εκλογική περιφέρεια του Ιταλού υπουργού Εξωτερικών, φόρουμ διανοουμένων των πέντε χωρών, με το γενικό τίτλο «Κοινές ιστορικές και κοινωνικο-πολιτιστικές ρίζες στον κεντρο-ευρωπαϊκό χώρο». Η άποψη που τελικά επικράτησε, με κάποια νοσταλγική νότα στις εισηγήσεις, ήταν πως μέχρι το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και κυρίως μέχρι τη διάλυση της Αυστρο-ουγγρικής αυτοκρατορίας ο χώρος αυτός ήταν εντεταγμένος σε ένα ενιαίο πολιτικο-οικονομικό πλαίσιο.

Η «Πενταγωνική», που με την ένταξη της Πολωνίας στη σύσκεψη του Ντουμπρόβνικ τον Ιούλιο του 1991, μετατράπηκε σε «Εξαγωνική», δεν ήταν η μόνη διπλωματική πρωτοβουλία της Ιταλίας προς την Ανατολική Ευρώπη. Από το μακρινό 1978 λειτουργεί η Κοινότητα Εργασίας Άλπεις — Αδριατική (Alp-Adge), που περιλαμβάνει σε επίπεδο περιφερειακών συμβουλίων, εκπροσώπους των ιταλικών περιφερειών Λομβαρδίας, Φριούλι, Νότιο Τυρόλο και Βένετο, της γερμανικής Βαυαρίας, της Σλοβενίας και της Κροατίας, του αυστριακού Τυρόλου και των ουγγρικών κομιτειών Βας και Γκιόρ-Σπρον. Η πρωτοβουλία χωρίστηκε σε πέντε τμήματα εργασίας: περιβάλλον, πολιτισμός, οικονομία, γεωργία και υγεία. Στην Γιουγκοσλαβική κρίση η Κοινότητα Άλπεις-Αδριατική έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο, αφού ήδη από την επομένη της ανακήρυξης ανεξαρτησίας των δυο Γιουγκοσλάβων μελών της δεν έπαψε να πιέζει για να αναγνωριστούν η Σλοβενία και η Κροατία από τις κεντρικές κυβερνήσεις.

Η τρίτη πρωτοβουλία στην περιοχή αποτελείται επίσης από περιφερειακά συμβούλια κι ονομάζεται «Πρωτοβουλία της Αδριατικής». Από τον Ιούλιο του 1991, εκτός από ορισμένα περιφερειακά συμβούλια της Ιταλίας κι ορισμένες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, στην πρωτοβουλία αυτή συμμετέχουν κι η Ελλάδα κι η Αλβανία. Στις δραστηριότητες όμως της πρωτοβουλίας αυτής δεν συμμετέχουν μόνο εκπρόσωποι των κεντρικών

κυβερνήσεων, αλλά και της δευτεροβάθμιας βαθμίδας τοπικής αυτοδιοίκησης. Για την Ελλάδα, θα έπρεπε να ενεργοποιηθεί το περιφερειακό συμβούλιο της Ηπείρου, αλλά το γεγονός πως ακόμη δεν είναι αιρετό δημιούργησε σοβαρά διπλωματικά προβλήματα στη χώρα μας.

Στην ομιλία όμως που εκφώνησε ο Ντε Μικέλιν κλείνοντας το διήμερο μελέτης για την Αδριατική Πρωτοβουλία στη Βενετία στις 7-8 Φεβρουαρίου 1992, πρότεινε η επανεργοποίηση της Πρωτοβουλίας μετά την αδράνεια που έδειξε κατά τη διάρκεια του σερβοκροατικού πολέμου να γίνει σε επίπεδο κεντρικών κυβερνήσεων.

Την επομένη λοιπόν της 25 Ιουλίου, με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας και της Κροατίας, η Ιταλία είχε ήδη ετοιμάσει τα διπλωματικά εργαλεία παρέμβασης στην κρίσιμη αυτή περιοχή. Παρ' όλα αυτά, στο υπουργικό συμβούλιο που συνήλθε τις επόμενες μέρες η γραμμή που εισηγήθηκε ο Ντε Μικέλιν κι έγινε αποδεκτή, ήταν η πλήρης ταύτιση της ιταλικής στάσης με εκείνη των «Δώδεκα». Το ίδιο εξάλλου είχε προαναγγείλει ο υπουργός Εξωτερικών στο Σλοβένο πρόεδρο Κούτσαν και τον Κροάτη Τούντζμαν στις διαδοχικές επισκέψεις τους στη Ρώμη το Μάιο και τον Ιούνιο: «Το πρόβλημα της Σλοβενίας και της Κροατίας δεν λύνεται στη Ρώμη αλλά στη Λιουμπλιάνα, το Ζάγκρεμπ και στο Βελιγράδι», τους είπε ο Ντε Μικέλιν, αποθαρρύνοντας κάθε «μονομερή ενέργεια» κι επαναλαμβάνοντας τη θέση των Δώδεκα για «ενιαία και δημοκρατική Γιουγκοσλαβία». Ήταν η θέση που η ίδια η Ιταλία είχε καθορίσει στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκέμβρη '90, όταν έληγε το ιταλικό εξάμηνο προεδρίας της Κοινότητας.

Στα πλαίσια όμως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ο Ντε Μικέλιν υποστήριζε παράλληλα και με επιτυχία δυο πρωτοβουλίες. Η πρώτη ήταν να συγκροτηθεί η γνωστή «τρίοικα» με τους τρεις υπουργούς Εξωτερικών, για να πείσει την ομοσπονδιακή προεδρία να εκλέξει τελικά ως πρόεδρο της χώρας τον Κροάτη Στίπε Μέσιτς. Παράλληλα, η «τρίοικα» έπεισε τη Λιουμπλιάνα και το Ζάγκρεμπ να αναστείλουν για τρεις μήνες την ενεργοποίηση της ανεξαρτησίας τους. «Η ΕΟΚ μπορεί ακόμη να παίξει πολλά χαρτιά για να εδραιώσει την ομοσπονδιακή προεδρία και να τη θωρακίσει απέναντι στις απειλές που εκτόξευσαν τομείς των ενόπλων δυνάμεων», δήλωσε στις 3 Ιουλίου 1991 ο Ντε Μικέλιν, επιβεβαιώνοντας τη διαθεσιμότητα της Ρώμης να συμμετάσχει στο σώμα Ευρωπαίων παρατηρητών που θα έπρεπε να επιβλέψουν για την εφαρμογή των ανακωχών που συνάπτονταν και καταπατούσαν η μια μετά την άλλη.

Η αναστολή της ανεξαρτησίας έπρεπε, σύμφωνα με την ιταλική διπλωματία (αλλά και για τους «Δώδεκα» και για τη Βιέννη, που είχε δεχτεί να ευθυγραμμιστεί με την ΕΟΚ) να χρησιμοποιηθεί για να βρεθεί μια «πολιτική δέσσοδος» από την κρίση. Το πλαίσιο που είχαν κατά νου οι Ευρωπαίοι ήταν ακόμη μια νέα χαλαρή συνομοσπονδία. Μερικές μέρες αργότερα όμως, σε νέα συνάντηση στη Βενετία με τον Γερμανό υπουργό Εξωτερικών Χανς Ντίτριχ Γκένσερ, ο Ντε Μικέλιν διαβεβαίωσε πως «εάν πρέπει να διαλέξουμε ανάμεσα στα τακνς και τους λαούς, ξέρουμε με ποιους θα είμαστε». Στις 22 Ιουλίου, ο ομοσπονδιακός στρατός και οι αντάρτικες ομάδες των Σέρβων της Κροατίας πέρασαν στην επίθεση στη Σλαβονία και την Κράινα. Αλλά ο Ντε Μικέλιν δεν κράτησε την υπόσχεσή του προς τους Κροάτες.

Η καλοκαιρινή επίθεση του Βελιγραδίου οδήγησε τις πρωτοβουλίες της κοινοτικής τριόικας σε διαδοχικές αποτυχίες. Τόσο που στις 7 Σεπτεμβρίου 1991 ήταν πια σαφές πως το πρόβλημα δεν ήταν πλέον εάν θα επιτευχθεί ή όχι η ανεξαρτησία των δυο βορειών Δημοκρατιών, αλλά ποια ακριβώς θα είναι τα μελλοντικά σύνορα της Κροατίας. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προειδοποίησε το Βελιγράδι πως «δεν θα αναγνωρίσει καμιά μετα-

βολή των συνόρων με τη βία». Στην Ιταλία όμως, αν σε μια πρώτη φάση ο Τύπος και η κρατική τηλεόραση RAI κρατούσαν τα προσχήματα, τώρα τάχτηκαν πλέον ανοιχτά υπέρ των ομόσπονδων Δημοκρατιών, που ζητούσαν απόσχιση.

Ο ίδιος ο πάπας Ιωάννης Παύλος ο Β΄ βοήθησε στη στροφή αυτή. Μέχρι τότε το Βατικανό είχε κρατήσει μια ουδέτερη στάση κι οι φιλειρηνικές εκκλήσεις του πάπα απευθύνονταν και προς τους δυο εμπολέμους.

Στις αρχές Σεπτεμβρίου, όμως, οι απανωτές εκκλήσεις της καθολικής επισκοπικής συνόδου της Κροατίας και του πριμάτου της, καρδινάλιου Κούχαριτς, βρήκαν απήχηση εντός των τειχών του Βατικανού. Κατά τη διάρκεια επίσκεψης του στη Βερόνα, ο Πολωνός πάπας εξέφρασε την «αλληλεγγύη του στον λαό της Κροατίας που υφίσταται εξωτερική εισβολή». Στο Βελιγράδι αυτές οι δηλώσεις προκάλεσαν ογκώδεις διαδηλώσεις έξω από την Αποστολή του Βατικανού.

Η τοποθέτηση του πάπα, όμως, προκάλεσε αντιδράσεις και στην Ιταλία. Μια εβδομάδα αργότερα, σε συνέντευξή του στο καθολικό περιοδικό «Ιλ Σάμπατο» ο Ντε Μικέλις κατηγόρησε τον πάπα ότι υπέκυψε στις πιέσεις ενός «κροάτικου λόμπυ» στο Βατικανό, αφού στη γιουγκοσλαβική κρίση «δεν κράτησε την ίδια οικουμενική στάση που είχε υιοθετήσει στον πόλεμο του Κόλπου» και πως με αυτόν τον τρόπο «επικυρώνει μια λογική θρησκευτικού πολέμου».

Λίγες ημέρες αργότερα το εβδομαδιαίο περιοδικό «Famiglia Cristiana» (που ελέγχεται από την Ιταλική Επισκοπική Σύνοδο) εξαπέλυσε δριμύτατη επίθεση εναντίον των σοσιαλιστών υπουργών Εξωτερικών της ΕΟΚ, που μόλις είχαν συμμετάσχει στη συνεδρίαση της Σοσιαλιστικής Διεθνούς στη Βιέννη. Οι υπουργοί αυτοί, έγραψε το περιοδικό, παραπέμποντας σε ανώνυμες πηγές του Βατικανού, εμμένουν στη θέση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας διότι «είναι μασόνου» και γι' αυτό βρίσκουν πρόσφορο έδαφος για προσηλυτισμό περισσότερο εκεί όπου επικρατεί η ορθοδοξία, παρά εκεί όπου επικρατεί ο καθολικισμός. Ήταν η κομική απάντηση του φιλο-κροάτικου λόμπυ (επικεφαλής του οποίου είναι ο Ράτκο Πέριτς, πρύτανης του Κροατικού Κολέγιου της Ρώμης) στις κατηγορίες του Ντε Μικέλις. Ενώ όμως το άρθρο του «Φαμίλια Κριστιάνα» προκάλεσε ειρωνικά μειδιάματα, οι κατηγορίες του Ντε Μικέλις εναντίον του Βατικανού προκάλεσαν την οργισμένη απάντηση του εκπροσώπου του Βατικανού Χοακίμ Ναβάρρο Βαλς και πραγματικό σεισμό μέσα στον τετρακομματικό κυβερνητικό συνασπισμό (αποτελούμενο από χριστιανοδημοκράτες, σοσιαλιστές, σοσιαλδημοκράτες και φιλελεύθερους).

Το αποτέλεσμα ήταν πως σχεδόν αυθημερόν το γραφείο Τύπου του ιταλικού υπουργείου Εξωτερικών κυκλοφόρησε ανακοίνωση που διέψευσε τις δηλώσεις του Ντε Μικέλις στο «Ιλ Σάμπατο», ενώ ταυτόχρονα ασκήθηκαν ισχυρότατες πιέσεις στη διευθυντή του περιοδικού Λιγκουόρι να αποδεχτεί τη διάψευση αυτή. Στις αρχές Οκτωβρίου, όμως, ο «πρωθυπουργός» του Βατικανού Άντζελο Σοντάνο δήλωσε πως «η διπλωματία του Βατικανού έχει ενεργοποιηθεί για να δημιουργήσει στην Ευρώπη τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση Κροατίας και Σλοβενίας». Ήταν η δικαίωση του Ντε Μικέλις. Αλλά η λεπτή ισορροπία ανάμεσα στα τέσσερα συμπολιτευόμενα κόμματα δεν του επέτρεψε να διεκδικήσει δημόσια την ορθότητα της προηγούμενης εκτίμησής του.

Αναφερθήκαμε διεξοδικά στο επεισόδιο αυτό για να τονίσουμε πόσο απέχει από την πραγματικότητα η άποψη που ακούστηκε στην Ελλάδα για μιαν δήθεν ταύτιση απόψεων ανάμεσα στην «Αγία Έδρα» και τον Ντε Μικέλις, ο οποίος —αξίζει να σημειωθεί— δεν είναι καθολικός στο θρήσκευμα, αλλά έχει βαφτιστεί βαλδέζος. Ανήκει δηλαδή, από οικογενειακή παράδοση, στην ολιγάριθμη κοινότητα των Ιταλών διαμαρτυρομένων.

Πρέπει επίσης να αναφερθεί πως το Βατικανό δεν έχει κανενός είδους σχέσεις με την αυτοκέφαλη Εκκλησία των Σκοπίων. Γι' αυτό και δεν την προσκάλεσε, μαζί με τις υπόλοιπες ορθόδοξες εκκλησίες, στην πανευρωπαϊκή επισκοπική σύνοδο που συνήλθε για δεκαπέντε ημέρες στην Πόλη του Βατικανού, από τα τέλη Νοεμβρίου μέχρι τις αρχές Δεκεμβρίου 1991.

Δεν φαίνεται πολύ πιθανό να υπάρξει μια εσπευσμένη αναγνώριση των Σκοπίων από μέρους του πάπα, όπως συνέβη με τις καθολικές Σλοβενία και Κροατία. Εκείνο που ο πάπας Ιωάννης Παύλος ο Β' θέλησε να υπερασπίσει ήδη πριν ακόμη περάσει ένας μήνας από τότε που άρχισαν οι εχθροπραξίες στην Κροατία, ήταν το δικαίωμα των δυο καθολικών Δημοκρατιών να εξασφαλίσουν την ανεξαρτησία τους απέναντι στην ορθόδοξη αναγνώριση, η διπλωματία του Βατικανού φάνηκε να ενδιαφέρεται πολύ λιγότερο για τις εξελίξεις στη γειτονική Γιουγκοσλαβία.

Η εκφώνηση, από μέρους του πάπα, της πρωτοχρονιάτικης ευχής στη σκοπιανή διάλεκτο, έχει ξαναγίνει στο παρελθόν, προκαλώντας αντιδράσεις. Όλα δείχνουν πως η πρωτοχρονιάτικη ευχή εντάχθηκε στο ευρύτερο σχέδιο του πάπα για την Ανατολική Ευρώπη, και ειδικότερα στην εκτίμηση της καθολικής ιεραρχίας για το μουσουλμανικό κίνδυνο.

Από το 1989 μέχρι σήμερα ο Πολωνός πάπας έχει πειστεί βαθύτατα πως η δραστηριότητά του υπέρ της «Αλληλεγγύης» στην πατρίδα του έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Αυτό, στην αντίληψη του πάπα Βοϊτύλα, αποδίδει στους καθολικούς καινούριες ευθύνες στις σχέσεις τους με την ορθοδοξία.

Είναι πάνω σε αυτή τη γραμμή που μπήκε σε κρίση ο οικουμενικός διάλογος: οι Ουνίτες βγήκαν από την παρανομία κι αμέσως πέρασαν στην επίθεση, προκαλώντας ακόμη και βίαια επεισόδια, στην Ουκρανία, τη Ρουμανία και την Τσεχοσλοβακία. Δεν έλειψαν από μέρους του Βατικανού (ιδιαίτερα από μέρους της Επιτροπής για την Ενότητα των Χριστιανών) οι εκκλήσεις προς τους Ουνίτες να σταματήσουν τις βιαιότητες. Αλλά αυτοί είχαν πλέον την υπεροψία του νικητή και αγνόησαν τις προτροπές για επίδειξη σύνεσης.

Το σχέδιο που προωθεί ο Πολωνός πάπας για την Ανατολική Ευρώπη είναι σχηματικά το εξής: μια ισχυρή καθολική Εκκλησία, που συμμαχεί με μια αδύνατη ορθοδοξία, την οποία βαραίνει η κατηγορία πως συνέπραξε με τα κομμουνιστικά καθεστάτα. Κοινός σκοπός των δυο χριστιανικών Εκκλησιών είναι να αποκρούσουν αφ' ενός τις αμερικανικές αιρέσεις, που έχουν πλημμυρίσει την Ανατολική Ευρώπη. Κι αφ' ετέρου, τον ισλαμικό κίνδυνο.

Από το αποτυχημένο πραξικόπημα του περασμένου Αυγούστου, στη Μόσχα, το Βατικανό παρακολουθεί με ανησυχία ανάλογη μ' εκείνη της χώρας μας, τις εξελίξεις στις μουσουλμανικές δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Ο ρωμαιοκαθολικός ποντίφικας γνωρίζει πολύ καλά και δεν παρέλειψε να το τονίσει σε ορισμένες ομιλίες του, πως μετά την κατάρρευση των ιδεολογιών, το κενό κινδυνεύει να το αναπληρώσει ο θρησκευτικός φανατισμός. Και γνωρίζει πως στη νότια ακτή της Μεσογείου, όπου κυριαρχεί η φτώχεια κι η καταπίεση, το Ισλάμ φιλοδοξεί να παίξει τον ίδιο επαναστατικό ρόλο που έπαιξε ο μαρξισμός στη βιομηχανική Ευρώπη.

Η μεγάλη διαφωνία με τους ορθόδοξους αφορά τον τρόπο με τον οποίο αυτή η πρόκληση πρέπει να αντιμετωπιστεί. Εκεί όπου οι ορθόδοξοι θα μπορούσαν να δουν μια μεγάλη ευκαιρία για ισότιμη συνεργασία, το Βατικανό θεωρεί πως οι ορθόδοξες Εκκλησίες, λόγω της ιστορικής αδυναμίας τους, δεν μπορούν παρά να παίξουν έναν ρόλο υπο-

τελούς. Σύμφωνα μ' αυτή τη λογική, είναι απαραίτητη η ισχυρή παρουσία του Βατικανού σε μια μεθοριακή περιοχή, όπως είναι τα Σκόπια ή η Αλβανία, με την οποία αποκατέστησε διπλωματικές σχέσεις από το Σεπτέμβριο 1991.

Με τη στροφή στη στάση του Βατικανού απέναντι στην Κροατία, ενεργοποιείται και το καθολικό κόμμα. Εκατόν πενήντα βουλευτές, με επικεφαλής τον χριστιανοδημοκράτη πρόεδρο της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων της ιταλικής βουλής Φλαμίνιο Πίκκολι, κατέθεσαν ψήφισμα με το οποίο ζητούσαν να αναγνωριστεί αμέσως και μονομερώς η ανεξαρτησία των δυο καθολικών δημοκρατιών, καθώς και «οποιασδήποτε άλλης το ζητήσει». Μαζί με τους χριστιανοδημοκράτες τάχτηκαν και οι ριζοσπάστες: ο ηγέτης του Μάρκο Παννέλλα τα Χριστούγεννα του '91 επισκέφθηκε την Κροατία. Εμφανίστηκε στην τηλεόραση με τη στολή του Κροάτη ενθοφύλακα και ζήτησε από την Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων να επισκεφθεί και να συνεδριάσει στο Ζάγκρεμπ, ως ένδειξη αλληλεγγύης.

Μεταξύ όμως Σεπτεμβρίου κι Οκτωβρίου, ενώ συνεχιζόταν η πολιορκία του Ντουμπρόβνικ και του Βούκοβαρ, το φιλο-κροατικό κόμμα στην ιταλική βουλή κατάφερε να κερδίσει ευρύτατες συναίνεσεις: από τις ξενόφοβες Λίγκες (που έστειλαν τότε αντιπροσωπεία στην Κροατία), μέχρι τους Πράσινους οικολόγους και τους Τζόρτζιο Ναπολιτάνο και Πιέρο Φασσίνο του Δημοκρατικού Κόμματος της Αριστεράς (πρώην κομμουνιστικού): «Πρέπει να σταματήσουμε την σερβική προσπέλαση στην Κροατία, αφού δεν είναι νοητό σήμερα να υπερασπίζεται κανείς την ομοσπονδιακή δομή της Γιουγκοσλαβίας», δήλωσαν και οι δυο τους στις 17 Σεπτεμβρίου στο φεστιβάλ της εφημερίδας «Ουνιτά» στην Μπολόνια. Πρόσθεσαν, όμως, πως «η λύση δεν είναι να δημιουργηθούν αμέτρητα κρατίδια σε όλη την Ανατολική Ευρώπη».

Υπέρ της άμεσης αναγνώρισης τάχτηκε ευθύς εξ αρχής και ο (αιρετικός χριστιανοδημοκράτης) πρόεδρος της Ιταλίας Φραντσέσκο Κοσσίγκα, που στα τέλη Νοεμβρίου διέσχισε τη γραμμή του συνόρου που χωρίζει την ιταλική πόλη Γκορίτσια από τη σλοβένικη Νόβα Γκόριτσα. Μόλις επέστρεψε, ξεσήκωσε το δημοτικό συμβούλιο της Τεργέστης, αποκαλύπτοντας πως η ΕΟΚ ζήτησε από την Ιταλία να επιτρέψει στα τμήματα του ομοσπονδιακού στρατού που έμειναν εγκλωβισμένα στη Σλοβενία να εγκαταλείψουν τη χώρα μέσω της ιταλικής αυτής πόλης. Ο δήμαρχος, που ανήκει σε τοπικιστική ομάδα πρωτοστάτησε στην κατάληψη του δημαρχείου ως ένδειξη διαμαρτυρίας. Στην Τεργέστη, ήταν το επιχείρημά του, είναι ακόμη νωπές οι μνήμες από τη σύντομη κατοχή του γιουγκοσλαβικού στρατού το 1945, όταν κατακρημνίστηκαν χιλιάδες Ιταλοί κάθε παράταξης στις «φόμπες», τα βαθιά φυσικά σχίσματα στους βράχους του όρους Κάρσο. Το ίδιο το δημοτικό συμβούλιο της Τεργέστης είχε ρίξει, ήδη από το Σεπτέμβριο, το σύνθημα: «Να αγοράσουμε την Ιστρία», δηλαδή την περιοχή (σήμερα μοιρασμένη ανάμεσα στη Σλοβενία και την Κροατία), όπου ακόμη παρέμεινε (μετά την ογκώδη έξοδο την επαύριο της συνθήκης ειρήνης) μια μικρή ιταλική κοινότητα με 30-35 χιλιάδες άτομα.

Ο Ιταλός υπουργός Εξωτερικών, όμως, αντιστάθηκε στις πιέσεις αυτές, λέγοντας πως στην Κροατία «δεν διεξάγεται πόλεμος, αλλά πολεμικές επιχειρήσεις». Ενώ ενέτεινε τις επαφές του στη Ρώμη με τους πρωταγωνιστές της γιουγκοσλαβικής κρίσης (είχε συναντήσεις με όλους, εκτός από τον Μίλόσεβιτς, που απέρριψε δυο προσκλήσεις της Ιταλίας), επικύρωσε τη διαμεσολαβητική προσπάθεια του λόρδου Κάρινγκτον στη Χάγη κι ασπάστηκε αμέσως το σχέδιο για την ανάπτυξη δυνάμεων της Δυτικο-Ευρωπαϊκής Ένωσης στα σερβο-κροατικά σύνορα. Η επέμβαση της ΔΕΕ τελικά θα αποτραπεί εξαιτίας της αντίθεσης του Βελιγραδίου, αλλά και της διάστασης απόψεων που διαπιστώθηκε

ανάμεσα στους «Δώδεκα».

Στις επιλογές του αυτές ο Ντε Μικέλιν ήρθε επανειλημμένως σε ρήξη με τον ιταλικό Τύπο, τον οποίο κατηγορήσε πως «υπονομεύει» την πολιτική λύση της σύρραξης «φουσκώνοντας» τις ειδήσεις από το μέτωπο. Ο καθολικός και ο πιο συντηρητικός Τύπος του απήντησε πως με την «αναποφασιστικότητά» του αυτή αφήνει το έδαφος ελεύθερο για τη γερμανική διείσδυση.

Παράλληλα όμως, στις 18 Σεπτεμβρίου 1991 με δήλωση του στην ET1, ο Ντε Μικέλιν αποκάλυψε πως η Ρώμη «έκανε τα πάντα» για να πείσει την Αθήνα να μην οργανώσει τη διαβαλκανική συνάντηση που είχε προγραμματιστεί για τις 22 του μηνός. Οι λόγοι που επικαλέστηκε το ιταλικό υπουργείο Εξωτερικών ήταν ο κίνδυνος η σύσκεψη αυτή να στραφεί εναντίον μιας δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (δηλαδή των Σκοπίων), καθώς κι ο κίνδυνος να επιβραβευτεί η ανένδοτη πολιτική του Μιλόσεβιτς, βγάζοντάς τον από την πολιτική απομόνωσή του. Στην πραγματικότητα, όμως, η Ιταλία ήθελε να ανακόψει τη αυτόνομη βαλκανική πολιτική της Αθήνας και να την επαναφέρει στα κοινοτικά πλαίσια, όπου μπορεί να την αντισταθμίσει προβάλλοντας τα ιταλικά συμφέροντα στην περιοχή.

Η Ρώμη δεν έχει εκφραστεί ανοιχτά εναντίον των ελληνικών συμφερόντων στα Βαλκάνια. Εκείνο που φαίνεται να την ενδιαφέρει είναι να αποτρέψει την Αθήνα από το να διεκδικήσει έναν αποφασιστικό ρόλο στις βαλκανικές εξελίξεις. Η Ρώμη προβάλλει την άποψη πως η Ελλάδα δεν είναι σε θέση να παίζει από μόνη της δραστήριο ρόλο, χωρίς να προκαλέσει ανάφλεξη των ιστορικών εστιών έντασης της χερσονήσου.

Κάτω από αυτό το πρίσμα διαμορφώθηκε και η ιταλική θέση γύρω από το πολύκροτο «Μακεδονικό». Από την αρχή της γιουγκοσλαβικής κρίσης μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, σύσσωμος ο ιταλικός τύπος μιλούσε για «διεκδικήσεις της Ελλάδας σε βάρος της Μακεδονίας». Η Αθήνα έδειξε ένοχη αμέλεια πάνω σ' αυτό το θέμα. Ο κύριος υπεύθυνος για την εκστρατεία πληροφόρησης της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, ο τότε γενικός γραμματέας Τύπου κ. Πυλαρινός, αντί να φροντίσει για την έκδοση και τη διανομή κάποιου ενημερωτικού υλικού, φάνηκε να ασχολήθηκε μόνο με την αναπαραγωγή της κυβερνητικής προπαγάνδας (για εσωτερική κατανάλωση και μόνο) περί «χαλκίων» στο χώρο του Τύπου. Με αυτόν τον τρόπο, ενώ στην Αθήνα οι κραυγές περί «νέου Μουσσολίνι» εναλλάσσονταν με φάσεις πλήρους αδιαφορίας κι αδράνειας, στην Ιταλία ετέθησαν οι βάσεις για την τελική αναγνώριση των Σκοπίων.

Μετά την παράλυση της ομοσπονδιακής προεδρίας στο Βελιγράδι, η Ιταλία άρχισε σταδιακά να εγκαταλείπει κι επισήμως το στόχο της «ενιαίας Γιουγκοσλαβίας». Ενώ το ντοκουμέντο της ολλανδικής προεδρίας που αποδέχτηκαν οι «Δώδεκα» στις 27 Σεπτεμβρίου 1991 καταδίκασε την «πραξικοπηματική κυβέρνηση» στο Βελιγράδι, αιτήσεις για αναγνώριση υπέβαλαν και η Βοσνία-Ερζεγοβίνη και τα Σκόπια. Στη συνάντηση με τον Σλοβένο υπουργό Εξωτερικών Δημήτρη Ρούπελ, στις 15 Οκτωβρίου, ο Ντε Μικέλιν εκφράστηκε υπέρ της αναγνώρισης και των τεσσάρων Δημοκρατιών, στην περίπτωση που δεν γίνει σεβαστό το κείμενο που είχαν υπογράψει στις 4 Οκτωβρίου στη Χάγη ο Μιλόσεβιτς, ο Τούντζμαν κι ο ομοσπονδιακός υπουργός Άμυνας Καντίγιεβιτς για την απόσυρση των γιουγκοσλαβικών ενόπλων δυνάμεων από την Κροατία και για τη δημιουργία κάποιας μορφής χαλαρής συνομοσπονδίας.

Αυτό ήταν και το κύριο επιχείρημα που χρησιμοποίησαν ο Ιταλός πρωθυπουργός και υπουργός Εξωτερικών στη συζήτηση για το Γιουγκοσλαβικό που επέβαλαν στο Κοινοβούλιο ο Πίκκολι κι οι υπόλοιποι βουλευτές της αντι-γιουγκοσλαβικής πτέρυγας. Τελικά

το Κοινοβούλιο ενέκρινε την εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης με την θετική ψήφο και του αντιπολιτευόμενου Δημοκρατικού Κόμματος της Αριστεράς (αποχή ψήφισαν οι επίσης αντιπολιτευόμενοι ρεπουμπλικάνοι, ενώ εναντίον, για διαφορετικούς λόγους, ψήφισαν οι βουλευτές της «Κομμουνιστικής Επανάδρυσης» και του νεοφασιστικού Κοινωνικού Κινήματος MSI).

Η αποκορύφωση των επαφών με τους Σκοπιανούς ήταν η επίσκεψη του Κίρο Γκλιγκόρφ στη Ρώμη στα τέλη Οκτωβρίου. Ο Γκλιγκόρφ, που έγινε δεκτός και από τον πάπα σε ιδιωτική ακρόαση, έδειξε στους Ιταλούς συνομιλητές του το καλύτερο πρόσωπο του. Διακήρυξε πως η χώρα του επιδιώκει να έχει καλές σχέσεις με όλα τα κράτη της περιοχής και πως δεν προβάλλει εδαφικές διεκδικήσεις. Αλλά πρόσθεσε πως τα Σκόπια θα ενεργοποιηθούν «για να γίνουν σεβαστά τα δικαιώματα όλων των μακεδονικών μειονοτήτων». Σύμφωνα με τον ίδιο τον Γκλιγκόρφ, ο Αντρέοττι κι ο Ντε Μικέλις τον διαβεβαίωσαν πως επιδιώκουν να εξασφαλιστεί κάποιου είδους «χαλαρή ένωση» ανάμεσα στις γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες. Αλλά αν αυτό δεν επιτευχθεί, πρόσθεσε, τότε η Ρώμη θα αναγνωρίσει και τις τέσσερις Δημοκρατίες.

Το σχέδιο του Λόρδου Κάρινγκτον τελικά δεν έγινε σεβαστό και φτάσαμε στην έκτακτη σύνοδο του ΝΑΤΟ στη Ρώμη στις 7-8 Νοεμβρίου, αφού προηγουμένως ο Βρετανός διπλωμάτης αποφάσισε να αναστείλει τη διάσκεψη της Χάγης. Στο έκτακτο συμβούλιο των υπουργών Εξωτερικών που πραγματοποιήθηκε παράλληλα στη Ρώμη, επικράτησε η πρόταση για (συμβολικές στην ουσία) οικονομικές κυρώσεις σ' εκείνον από τους δυο εμπόλεμους που δεν δείχνει να σέβεται την ανακωχή και τη συμφωνία της Χάγης. Μετά το συμβούλιο, ο Ντε Μικέλις χαρακτήρισε τον ομοσπονδιακό στρατό «ακέφαλο κόμμα, ικανό να ακολουθήσει μόνον τη λογική του πολέμου».

Είχαν όμως ωριμάσει οι προϋποθέσεις για να αναγνωριστούν οι δυο βόρειες Δημοκρατίες. Το είχε δηλώσει για πρώτη φορά ο ίδιος ο χριστιανοδημοκράτης πρωθυπουργός Αντρέοττι στην επίσκεψή του στη Βόννη στα μέσα Νοεμβρίου, προσθέτοντας τη διαβεβαίωση πως «η Ρώμη θα προβεί στη μονομερή αναγνώριση πριν από τη λήξη του '91». Στις 5 Δεκεμβρίου, τέλος, οι εκπρόσωποι της Κοινότητας Εργασίας Άλπεις —Αδριατική υπέγραψαν, όπως θα δούμε, στη Λιουμπλιάνα πρωτόκολλο οικονομικής συνεργασίας. Την ίδια ημέρα συνεδρίασε ξανά στη Βενετία η «Εξαγωγική» που το Μάρτιο 1991 μετονομάστηκε σε Κέντρο-Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία, κι αποφάσισε να «παγώσει» τη συμμετοχή της Γιουγκοσλαβίας. Ο ίδιος ο Ντε Μικέλις δεν έχασε ευκαιρία να επαναλάβει πως «η Γιουγκοσλαβία δεν υπάρχει πια». Το επανέλαβαν όμως κι όλοι οι εκπρόσωποι της πέρυγας υπέρ της άμεσης αναγνώρισης, καθώς, μέρα με τη μέρα, εξανεμίζονταν οι ελπίδες για μια συμβιβαστική λύση στη Χάγη. Στις αρχές Δεκεμβρίου η ομάδα των 150 Ιταλών βουλευτών πέρασε ξανά στην επίθεση και κατέθεσε εκ νέου ψήφισμα στη Βουλή για να αναγνωριστούν το γρηγότερο δυνατόν «όλες οι πρώην γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες». Ο Πίκκολι συνέχισε να εξαπολύει σχεδόν καθημερινά σκληρές επιθέσεις εναντίον του «φιλο-σέρβου» Ντε Μικέλις, αλλά τελικά η συζήτηση στο ιταλικό Κοινοβούλιο δεν πραγματοποιήθηκε, αφού στις 16 Δεκεμβρίου οι «Δώδεκα» αποφάσισαν (την πατρότητα της απόφασης διεκδίκησε ο Ντε Μικέλις για τον εαυτό του) να προβούν, με όρους, στην αναγνώριση των Δημοκρατιών στις 15 Ιανουαρίου.

Αναγνώριση που το Βατικανό θέλησε να προκαταβάλει στις 13 του μηνός, πέντε μόνον ημέρες μετά την κατάρριψη, από μέρους της ομοσπονδιακής αεροπορίας, ιταλικού ελικoptέρου με πέντε κοινοτικούς παρατηρητές (τέσσερις Ιταλούς κι έναν Γάλλο). Τα υπόλοιπα είναι γνωστά: το απροσδόκητο πόρισμα της επιτροπής Μπαντιτέρ, η επίσημη

πλέον αναγνώριση των δυο βορείων Δημοκρατιών, η προσπάθεια της Ελλάδας να αποτρέψει την αναγνώριση των Σκοπίων. Η στάση του Ντε Μικέλις πάνω σε αυτό το θέμα φαίνεται να έχει διαφοροποιηθεί. Ο σοσιαλιστής υπουργός φαίνεται να ασπάστηκε τις θέσεις των χριστιανοδημοκρατών πως η Γιουγκοσλαβία είναι πλέον ανύπαρκτη, αφού ήδη από το Δεκέμβριο είχε απευθύνει απανωτές εκκλήσεις στο Βελιγράδι να ζητήσει κι αυτό νέα αναγνώριση από μέρους των «Δώδεκα», αντί να θεωρεί εαυτόν κληρονόμο της παλαιάς ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας. Η θέση της Ιταλίας δεν υπερίσχυσε σε κοινωνικό επίπεδο, αλλά φαίνεται τώρα να κατευθύνει τη στάση του υπουργού Εξωτερικών σε ό,τι αφορά το φλέγον για την Ελλάδα ζήτημα των Σκοπίων. Ότι δηλαδή από τη στιγμή που το παλιό ομοσπονδιακό σύστημα έχει καταρρεύσει, τίποτα δεν εμποδίζει την αναγνώριση όλων των Δημοκρατιών. Όχι τόσο διότι η Ιταλία φιλοδοξεί να έχει με τον Γκλιγκόρφ τις ίδιες σχέσεις που έχει με τον Κούτσαν και με τον Τούντζμαν, όσο διότι φιλοδοξεί κι επιδιώκει να παίξει σοβαρό πολιτικό ρόλο στα Βαλκάνια. Αυτό ήταν πάντα το μήνυμα του Ντε Μικέλις προς την Ελλάδα. Η θέση της ιταλικής διπλωματίας είναι πως η Ελλάδα δεν πρέπει να παρεμποδίζει και να κοιτά με δυσπιστία την ιταλική παρουσία, αλλά να προσπαθήσει να συντονίσει τη δράση της μαζί της. Να την αποδεχτεί δηλαδή ως παράγοντα επιρροής στη βαλκανική πολιτική. Κατά την άποψη της Ρώμης, η Ελλάδα πρέπει να αποδεχτεί την ιταλική διπλωματική παρουσία στα Βαλκάνια, εάν θέλει να αποτρέψει τον κίνδυνο να βρεθεί απομονωμένη ανάμεσα σε αβέβαιους φίλους και βέβαιους εχθρούς.

Η οικονομική επιρροή της Ιταλίας

Αντίθετα απ' ό,τι μπορούσε να φανταστεί κανείς, δεν υπήρξε κανένας αγώνας δρόμου ανάμεσα στους Ιταλούς επιχειρηματίες για να κατακτήσουν τις αγορές της Σλοβενίας και της Κροατίας. Παρ' όλο που η Ιταλία είναι από το 1989 ο δεύτερος οικονομικός εταίρος της Γιουγκοσλαβίας (πριν από την ΕΣΣΔ και μετά τη Γερμανία), από τότε που ξέσπασε η κρίση, οι Ιταλοί φάνηκαν πολύ πιο διστακτικοί από τους Γερμανούς και τους Αυστριακούς επιχειρηματίες, σύμφωνα με τη μαρτυρία όλων των εμπειρογνομόνων στον ιταλικό οικονομικό Τύπο. «Μέχρι τώρα δεν έχω δεχτεί πολλά τηλεφωνήματα από μέρους Ιταλών επιχειρηματιών. Αλλά δέχτηκα πολλά από τους ντόπιους που δείχνουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για ιταλικές επενδύσεις», ήταν η μαρτυρία στην εφημερίδα «Οτε 12/il Globo» (15/1/92) του Σαλβατόρε Μπαζίλε, επικεφαλής του γραφείου που εγκαινίασε στις 27 Σεπτεμβρίου του 1991 το ιταλικό Ινστιτούτο Εξωτερικού Εμπορίου (ICE) στο Ζάγκρεμπ.

Η ιταλική οικονομική παρουσία στη Γιουγκοσλαβία, όμως, ήταν ήδη αξιόλογη πριν την αποσκίρτηση και τον πόλεμο. Για την ακρίβεια, ήταν στην τελευταία πενταετία που οι συναλλαγές ανάμεσα στις δυο χώρες υπερδιπλασιάστηκαν: το 1987 η αύξηση ήταν 48%, το 1988 19%, το 1989 8% και το 1990 30%. Η Ιταλία είχε κι εμπορικό έλλειμμα 900 δισεκατομμύρια λιρέτες προς τη Γιουγκοσλαβία, εξ αιτίας κυρίως της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά στα τελευταία δυο χρόνια το έλλειμμα αυτό μειώθηκε σημαντικά.

Η κυριότερη ιταλική επένδυση στη Γιουγκοσλαβία παραμένει ακόμη και σήμερα το βιομηχανικό συγκρότημα ZCZ-Ζάσταβα στο Κραγκούγιεβα της Σερβίας, που κατασκεύασε η Φιάτ στα τέλη της δεκαετίας του '50. Τώρα παράγει με πατέντα της ιταλικής αυτοκινητοβιομηχανίας 300 χιλιάδες αυτοκίνητα «Γιούγκο» το χρόνο. Η Φιάτ διατηρεί μετοχική συμμετοχή 18% και σύμφωνα με το «Business Week» είναι, μαζί με τη Ρενώ και

τη Ζήμενς, μια από τις κυριότερες ξένες επιχειρήσεις στην πρώην ομοσπονδία.

Σύμφωνα με γιουγκοσλαβικές πηγές, από τις 3.000 περίπου καινούριες εταιρείες που ιδρύθηκαν πέρυσι σε όλη τη Γιουγκοσλαβία, τουλάχιστον 700 ήταν ιταλικές. «Δημιουργήθηκαν, βεβαίως, αλλά δεν ξέρουμε κατά πόσο έμειναν στα χαρτιά», πρόσθεσε ο Μπαζίλε στην προαναφερθείσα εφημερίδα.

Πάντοτε όμως οι τρεις πόλοι που τραβούσαν το ενδιαφέρον των Ιταλών ήταν η Σερβία και οι δυο βόρειες Δημοκρατίες. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του γραφείου ICE στο Ζάγκρεμπ, η Σλοβενία και η Κροατία αντιπροσωπεύουν από μόνες τους πάνω από το 50% των συναλλαγών με την Ιταλία. Το υπόλοιπο 38% το αντιπροσωπεύει η Σερβία, που στο πρώτο εξάμηνο του '91 εισήγαγε εμπορεύματα για 3.589 εκατομμύρια δολάρια κι εξήγαγε στην Ιταλία για 3.138 εκατομμύρια.

ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΚΡΟΑΤΙΑΣ ΣΛΟΒΕΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ (εκατ. \$)

Εξαγωγές προς την Ιταλία:

	'89	'90	Ιαν.-Αυγ. '90	Ιαν.-'91
Κροατία	534	604	462	545
Σλοβενία	651	774	μη διαθεσ.	μη διαθεσ.

Εισαγωγές από την Ιταλία:

	428	675	453	489
Κροατία				
Σλοβενία	453	745	μη διαθεσ.	μη διαθεσ.

Πηγή: ICE

Στην ίδια περίοδο στην Κροατία και τη Σλοβενία ιδρύθηκαν 112 μεικτές εταιρείες import-export, 22 εταιρείες με κεφάλαιο εξ ολοκλήρου ιταλικό και 10 κοινοπραξίες. Συνολικά, όταν έληξε στις 15 Οκτωβρίου η περίοδος τριμήνιας αναστολής της ανεξαρτησίας, το 65% των συνολικών επενδύσεων ανήκαν σε γερμανικές και αυστριακές επιχειρήσεις και το υπόλοιπο 30% σε ιταλικές.

Ο κύριος άξονας της ιταλικής οικονομικής παρουσίας είναι ακόμη το πρωτόκολλο που υπέγραψε με τη Λιουμπλιάνα και το Ζάγκρεμπ η Κοινότητα Εργασίας 'Αλπεις-Αδριατική στις 5 Δεκεμβρίου. Τα χρηματοπιστωτικά εργαλεία για τις ιταλικές επιχειρήσεις εξασφαλίζονται από τον ιταλικό νόμο για τις παραμεθόριες περιοχές, στα οποία πρέπει να προστεθούν άλλα 900 δισεκατομμύρια λιρέτες του νομοσχεδίου για την οικονομική ενίσχυση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης (εκτός Αλβανίας, που διαθέτει άλλα κονδύλια).

Το πρωτόκολλο μιλάει για την αναγκαιότητα να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο λιμενικό σύστημα ανάμεσα στην Τεργέστη, το Καποντρίστρια και το Ριέκα (στα ιταλικά Φιούμε), σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων το ένα από το άλλο, που να βασίζεται στη «λειτουργική κι εμπορευματική ειδικευση» του καθενός. Επί πλέον, η Ιταλία ανέλαβε την υποχρέωση να δημιουργήσει δυο κέντρα ειδίκευσης για ντόπιους μάντζερ του τουριστικού τομέα στο Καποντρίστρια και στο νησί Λίσσα της Κροατίας (που όμως τώρα βρίσκεται στα χέρια του ομοσπονδιακού ναυτικού). Το ταμειυτήριο της Τεργέστης άνοιξε υποκατάστημα στο Καποντρίστρια, ενώ ετοιμάζεται στο λιμάνι της Τεργέστης ένα «σημείο port franc» για τραπεζικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες. Γι' αυτό το τελευταίο σχέδιο,

όμως, πρόβαλε αντιρρήσεις ο επίτροπος της ΕΟΚ για θέματα ελεύθερου συναγωνισμού Λέων Μπρίτον.

Ο ίδιος ο Τούντζμαν στις απαντώσες συνεντεύξεις του στον ιταλικό Τύπο απηύθυνε επανηλεκμμένως εκκλήσεις για να ελκύσει ιταλικά κεφάλαια. Το πρόβλημα όμως για τους Ιταλούς επενδυτές φαίνεται να είναι και νομικό, αλλά και πολιτικό. Ο εξάμηνος πόλεμος κατέστρεψε το μισό βιομηχανικό δυναμικό της χώρας, ενώ οι ζημιές υπολογίζονται σε συνολικά 300 εκατομμύρια δολάρια. Ο νόμος όμως για τις ξένες επενδύσεις είναι ακόμη εκείνος που εγκρίθηκε σε ομοσπονδιακό επίπεδο το καλοκαίρι του 1990. Παράλληλα, η συγκέντρωση των ιταλικών δραστηριοτήτων στις δαλματικές ακτές, όπου μεγαλύτερη είναι η συνοχή της ιταλικής μειονότητας, προκάλεσε τις κραυγαλέες διαμαρτυρίες των πιο εξτρεμιστικών στοιχείων της νεογέννητης Δημοκρατίας, κυρίως του νεοφασιστικού Κόμματος του Δίκαιου, του Ντομπροσάβ Πάραγκα, που κατηγορεί τους ιταλόφωνους ότι θέλουν να «ξεπουλήσουν την Κροατία στη Ρώμη». Το ότι οι διαμαρτυρίες αυτές δεν ήταν φολκλορικό φαινόμενο το διεπίστωσε γρήγορα κι ο ίδιος ο Ντε Μικέλις: στις 17 Ιανουαρίου υπέγραψε πρωτόκολλο αναγνώρισης και προστασίας για την ιταλική μειονότητα μόνον με τους Κροάτες, αφού οι Σλοβένοι απαίτησαν να υπάρξει αμοιβαιότητα με τους 70.000 ομοεθνείς τους που ζουν στην Ιταλία.

Από οικονομική άποψη όμως μόνον όταν κατασταλάξει και σταθεροποιηθεί η κατάσταση θα φανεί ποια και πόσα από τα ιταλικά σχέδια θα μπορέσουν να πραγματοποιηθούν. Μέχρι τώρα δυο ιταλικές επιχειρήσεις, η Italcementi και η Calcestruzzi, ενδιαφέρθηκαν για να αγοράσουν κρατική βιομηχανία τσιμέντων έξω από το Σπλιτ της Κροατίας. Η ιταλική εταιρεία Sol ενδιαφέρθηκε για εγκατάσταση παραγωγής υγρού οξυγόνου έξω από το Ζάγκρεμπ.

Υπάρχουν ύστερα οι εργολαβίες που τράβηξαν την προσοχή των Ιταλών. Η Breda ενδιαφέρεται για το μετρό του Βελιγραδίου, ενώ η εταιρεία Impresit-Cogefar του ομίλου Φιάτ ενδιαφέρεται για ένα μεγαλόπνοο σχέδιο αυτοκινητόδρομου της Αδριατικής, μήκους χιλίων χιλιομέτρων. Ο ίδιος τομέας engineering του ομίλου Φιάτ ενδιαφέρεται, μαζί με άλλους Βενετούς επιχειρηματίες, και για ένα τεμάχιο 600 χιλιομέτρων του σιδηροδρόμου που θα ενώνει την Τεργέστη με το Ζάγκρεμπ και τη Βουδαπέστη. Για τη συμμετοχή τους αυτή οι Ιταλοί επιχειρηματίες εισέπραξαν ad hoc χρηματοδότηση από το ιταλικό υπουργείο Εξωτερικών, ύψους πέντε δισεκατομμυρίων λιρετών.

Ο πόλεμος «πάγωσε» και τρεις πιστωτικές γραμμές της Ρώμης προς τη Γιουγκοσλαβία, που είχαν αποφασιστεί πριν από τις 25 Ιουλίου 1991. Η μια αφορά 358 δισεκατομμύρια λιρέτες κι είχε ήδη καλυφθεί από νέες βιομηχανικές δραστηριότητες. Η δεύτερη αφορά 86,1 δισεκατομμύρια λιρέτες, που ενέκρινε η κεντρική τράπεζα για τις εξαγωγές Mediocredito. Η τρίτη αφορά πέντε δισεκατομμύρια και τα ενέκρινε η Mediocredito της Απουλίας για να καλύψει το 85% των εμπορευμάτων και των μηχανημάτων που πούλησε αυτή η περιφέρεια στη Γιουγκοσλαβία.